

دانشگاه شاهرود

پردیس دانشگاهی

پایان نامه کارشناسی ارشد

احکام و آثار ویژگی منجز بودن (مشروط نبودن) برات، سفته

و چک

در حقوق ایران و اسناد بین المللی

ستایش حاجی سبحانی

استاد راهنما

دکتر عیسی مقدم

شهریور ۱۳۹۵

استاد محترم

دانشگاه گیلان

پردیس دانشگاهی

گروه حقوق

گرایش: حقوق خصوصی

احکام و آثار ویژگی منجز بودن (مشروط نبودن) برات، سفته و چک در حقوق ایران و اسناد بین المللی

ستایش حاجی سبحانی

استاد راهنما

دکتر عیسی مقدم

استاد مشاور

دکتر عباداله رستمی

شهریور ۱۳۹۵

دانشگاه گیلان
پردیس دانشگاهی

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد

دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم **ستایش حاجی سبحانی** در رشته: **حقوق گرایش: خصوصی با عنوان:**

احکام و آثار ویژگی منجز بودن (مشروط نبودن) برات، سفته و چک در حقوق ایران و اسناد بین المللی

به ارزش ۴ واحد، رأس ساعت ۱۵ بعد از ظهر روز سه شنبه مورخ ۹۵/۰۶/۱۶ در محل پردیس دانشگاهی دانشگاه گیلان تشکیل شد. هیأت داوران پس از بررسی، نتیجه را به شرح زیر اعلام می دارند:

پایان نامه با نمره..... و با امتیاز عالی ، بسیار خوب ، خوب ، قابل قبول مورد تأیید قرار گرفت.

پایان نامه در وضع فعلی با اصلاحات جزئی مورد قبول است و نمره و امتیاز عالی ، بسیار خوب ، خوب ، قابل قبول دریافت نمود.

پایان نامه به شکل فعلی، مورد تأیید قرار نگرفت و پیشنهاد گردید.....

امضا	هیأت علمی/مدعو(نام دانشگاه)	کد استادی	تخصص	مرتبه دانشگاهی	اعضاء هیأت داوران
	دانشگاه گیلان		حقوق	استادیار	استاد راهنما: ۱- آقای دکتر عیسی مقدم
	دانشگاه گیلان		حقوق	دانشیار	استاد مشاور: ۱- آقای دکتر عبداله رستمی
	دانشگاه گیلان		حقوق	استادیار	داوران: ۱- آقای دکتر رضا مقصدی
	دانشگاه گیلان		حقوق	استادیار	۲- آقای دکتر اکبر ایمانیپور

امضا:	مرتبۀ: استادیار	گروه آموزشی/پژوهشی: گیاه پزشکی	نماینده تحصیلات تکمیلی: ^۱ آقای دکتر احمد روحی بخش
-------	-----------------	--------------------------------	--

۱- چهار نسخه اصل از صور تجلسه توسط نماینده تحصیلات تکمیلی تنظیم و به مدیر گروه تسلیم شود. یک نسخه در گروه آموزشی، یک نسخه در آموزش، یک نسخه در پردیس و یک نسخه در پرونده دانشجو نگهداری و یک نسخه نیز تحویل دانشجو داده شود.

حوزه معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه

تعهدنامه اصالت پایان نامه

اینجناب ستایش حاجی سبحانی دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق خصوصی که در تاریخ ۱۳۹۵/۰۶/۱۶ از پایان‌نامه خود با عنوان احکام و آثار ویژگی منجز بودن (مشروط نبودن برات، سفته و چک) در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی با کسب نمره ۱۸ و درجه بسیار خوب دفاع نموده‌ام، بدین‌وسیله اعتراف می‌کنم:

(۱) این پایان‌نامه حاصل تحقیق و پژوهش اینجناب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده کرده‌ام، مطابق ضوابط موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست منابع ذکر و درج نموده‌ام.

(۲) این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی داخلی و خارجی ارائه نشده‌است.

ضمناً متعهد می‌شوم:

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ مقاله، کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از استاد محترم راهنما و گروه آموزشی مربوطه مجوزهای لازم را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و دانشگاه گیلان مجاز است با اینجناب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام، هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: ستایش حاجی سبحانی

تاریخ ۱۳۹۵/۰۶/۱۶ و امضاء:

تقدیم به:

مقدس ترین واژه‌ها در لغت‌نامه دلم،

مادر مهربانم

که زندگیم را مدیون مهر و عطوفت آن می‌دانم و دلخوشی

همیشگی‌ام؛

برادر عزیزم

که صفایش مایه آرامشم است.

بدین وسیله از جناب آقای دکتر مقدم استاد محترم راهنما و جناب آقای دکتر رستمی استاد محترم مشاور که مشفقانه و با حوصله در تهیه و تدوین این پژوهش، نسبت به اینجانب مساعدت کردند و از راهنمایی و مشورت آنها بهره‌مند شدم تقدیر و تشکر می‌کنم و سپاسگزارم.

صفحه	عنوان
۱	الف: مقدمه
۲	ب: بیان مسأله
۳	ج: سؤالات
۳	د: فرضیات تحقیق
۳	ه: سوابق تحقیق
۴	و: روش‌شناسی تحقیق
۴	ز: ساختار تحقیق
	فصل اول: کلیات
۶	۱-۱-تعریف اسناد تجاری خاص، تاریخچه و ماهیت حقوقی آن‌ها
۶	۱-۱-۱-تعریف سند تجاری
۷	۱-۱-۲- معرفی برات و سفته و چک
۷	۱-۱-۲-۱- برات
۷	۱-۱-۲-۱-۱- تاریخچه برات
۸	۱-۱-۲-۱-۲- ماهیت حقوقی برات
۹	۱-۱-۲-۱-۲- سفته
۱۰	۱-۱-۲-۱-۲-۱- تاریخچه سفته
۱۰	۱-۱-۲-۱-۲-۱- ماهیت حقوقی سفته
۱۱	۱-۱-۲-۱-۳- چک
۱۲	۱-۱-۳-۲-۱- تاریخچه چک
۱۳	۱-۱-۳-۲-۱- ماهیت حقوقی چک
۱۴	۱-۱-۳-۲-۱- انواع چک
۱۴	۱-۲- مزایای اسناد تجاری و خصوصیات مشترک برات، سفته و چک
۱۴	۱-۲-۱- مزایای اسناد تجاری
۱۵	۱-۲-۲- خصوصیات مشترک برات، سفته و چک
۱۶	۱-۳- اوصاف اسناد تجاری خاص

۱۶	۱-۳-۱- اصل غیرقابل استناد بودن ایرادات
۱۸	۱-۱-۳-۱- استثنائات اصل عدم قابلیت استناد به ایرادات
۱۸	۱-۱-۳-۱- ایرادات بین ایادی بلافصل
۱۹	۱-۳-۱-۲- ایرادات علیه دارنده با سوءنیت
۱۹	۱-۳-۱-۳- ایرادات شکلی نسبت به سند
۱۹	۱-۳-۱-۴- ایرادات مربوط به جعل
۱۹	۱-۳-۱-۵- ایراد عدم اهلیت
۲۰	۲-۳-۱- وصف منجز بودن
۲۱	۳-۳-۱- وصف جایگزینی
۲۴	۴-۳-۱- وصف شکلی
۲۶	۵-۳-۱- وصف قابلیت انتقال
۳۰	۴-۱- کنوانسیون‌های ژنو و آنسیترال
فصل دوم: انواع مشروط کردن پرداخت سند تجاری	
۳۳	۱-۲- معنای لغوی و اصطلاحی تعلیق
۳۴	۱-۱-۲- تفاوت تعلیق و مشروط کردن
۳۴	۲-۱-۲- تفاوت عقد معلق و مؤجل
۳۵	۲-۲- تعلیق در انشاء و تعلیق در منشأ
۳۶	۱-۲-۲- اثر عملی در تشخیص نوع تعلیق
۳۶	۲-۲-۲- آثار عقد معلق با تعلیق انشاء
۳۶	۳-۲-۲- آثار عقد معلق با تعلیق منشأ
۳۹	۳-۲- وضعیت عقد معلق در قانون مدنی
۴۰	۴-۲- اوصاف شرط تعلیق
۴۱	۵-۲- مفهوم مشروط شدن برات و سفته و چک
۴۲	۶-۲- بررسی انواع مشروط شدن در اسناد تجاری
۴۲	۱-۶-۲- مشروط شدن در مرحله صدور
۴۲	۱-۱-۶-۲- مشروط شدن صدور برات در کنوانسیون‌ها
۴۴	۱-۱-۱-۶-۲- مشروط شدن صدور سفته در کنوانسیون‌ها

۴۵	۲-۶-۱-۱-۲- مشروط شدن صدور چک در کنوانسیون‌ها
۴۵	۲-۶-۱-۱-۳- ضمانت اجرای مشروط شدن صدور سند در کنوانسیون‌ها
۴۶	۲-۶-۱-۲- مشروط شدن صدور برات در حقوق ایران
۵۰	۲-۶-۱-۲-۱- مشروط شدن صدور سفته در حقوق ایران
۵۰	۲-۶-۱-۲-۲- مشروط شدن صدور چک در حقوق ایران
۵۱	۲-۸-۱-۳- ضمانت اجرای مشروط شدن صدور سند در حقوق ایران
۵۲	۲-۶-۲- مشروط شدن در مرحله قبول برات
۵۲	۲-۶-۲-۱- تعریف قبولی
۵۳	۲-۶-۲-۲- شکل قبولی
۵۴	۲-۶-۲-۳- آثار قبولی
۵۴	۲-۶-۲-۴- قبولی مشروط
۵۵	۲-۶-۲-۴-۱- مشروط شدن قبول برات در کنوانسیون‌ها
۵۵	۲-۶-۲-۴-۲- مشروط شدن قبول برات در حقوق ایران
۵۶	۲-۶-۳- مشروط شدن ظهنویسی
۵۷	۲-۶-۳-۱- مشروط شدن ظهن نویسی برات در کنوانسیون‌ها
۵۷	۲-۶-۳-۲- مشروط شدن ظهن‌نویسی برات در حقوق ایران
۵۸	۲-۶-۳-۳- مشروط شدن ظهن‌نویسی سفته و چک
فصل سوم: آثار مشروط کردن پرداخت سند تجاری	
۶۰	۳-۱-۱- آثار مشروط شدن پرداخت در دو فرض بطلان و صحت
۶۰	۳-۱-۱-۱- آثار برات، سفته و چک مشروط در فرض بطلان
۶۱	۳-۱-۲- آثار برات، سفته و چک مشروط در فرض صحت
۶۱	۳-۱-۲-۱- آثار مشروط کردن پرداخت در رابطه صادرکننده و گیرنده
۶۲	۳-۱-۲-۱-۱- قاعده دارا شدن غیرعادلانه
۶۲	۳-۱-۲-۱-۲- ارکان دارا شدن غیرعادلانه
۶۳	۳-۱-۲-۱-۲-۱- دارا شدن
۶۳	۳-۱-۲-۱-۲-۲- کاهش دارایی دیگری
۶۳	۳-۱-۲-۱-۲-۳- رابطه بین فزونی و کاستی

۶۴.....	۳-۱-۲-۱-۲-۴- فقدان سبب
۶۴.....	۳-۱-۲-۳- آثار دارا شدن غیرعادلانه
۶۴.....	۳-۱-۲-۴- مبنای حقوقی
۶۵.....	۳-۱-۲-۵- مستندات فقهی دارا شدن غیرعادلانه
۶۵.....	۳-۱-۲-۵-۱- سوره نساء
۶۶.....	۳-۱-۲-۵-۲- قاعده علی‌الید (علی‌الید ما اخذت حتی تؤدی)
۶۶.....	۳-۱-۲-۶- مستندات حقوقی دارا شدن غیرعادلانه
۶۶.....	۳-۱-۲-۶-۱- قانون اساسی
۶۶.....	۳-۱-۲-۶-۲- قانون مدنی
۶۷.....	۳-۱-۲-۶-۳- قانون تجارت
۶۹.....	۳-۱-۲-۲- آثار مشروط کردن پرداخت در رابطه صادرکننده با اشخاص ثالث
۶۹.....	۳-۱-۲-۲-۱- اصل غیرقابل استناد بودن ایرادات در مقابل دارنده با حسن نیت
۷۰.....	۳-۱-۲-۲-۱- مفهوم اصل
۷۰.....	۳-۱-۲-۲-۲- تعاریف قانونی در کنوانسیون‌ها
۷۲.....	۳-۱-۲-۳- تعاریف حقوق‌دانان
۷۲.....	۳-۱-۲-۴- مبنای اصل
۷۳.....	۳-۱-۲-۵- قلمرو اصل
۷۳.....	۳-۱-۲-۶- شرایط تحقق اصل
۷۵.....	۳-۱-۲-۷- رعایت حسن نیت در اسناد تجاری
۷۵.....	۳-۱-۲-۷-۱- رعایت حسن نیت جهت استناد به اصل غیرقابل استناد بودن ایرادات در اسناد تجاری
۷۶.....	۳-۱-۲-۷-۲- پرداخت وجه چک جهت اثبات حسن نیت
۷۶.....	۳-۱-۲-۷-۳- انتقال چک پس از اطلاع از بلامحل بودن آن
۷۷.....	۳-۱-۲-۸- استثنائات اصل عدم قابلیت استناد به ایرادات در مقابل دارنده سند تجاری در حقوق ایران و کنوانسیونها
۷۷.....	۳-۱-۲-۸-۱- شرایط شکلی سند (نقض شکلی)
۷۸.....	۳-۱-۲-۸-۲- جعل امضا
۷۹.....	۳-۱-۲-۸-۳- ایراد تزویر در سند پس از امضا

۷۹۳-۱-۲-۱-۲-۸-۴- ایراد امضای سند توسط نماینده فاقد اختیار
۸۰۳-۱-۲-۱-۲-۸-۵- ایراد عدم اهلیت
۸۱۳-۱-۲-۱-۲-۸-۶- سوءنیت دارنده سند تجاری
۸۲۳-۱-۲-۳- آثار مشروط کردن پرداخت در رابطه صادرکننده با بانک محال علیه
۸۲۳-۲-۲- جنبه اجرایی چک مشروط
۸۲۳-۱-۲- چگونگی به اجرا گذاشتن چک در مراجع ثبتی
۸۵۳-۲-۲- طریق درخواست صدور اجرائیه
۸۶ نتیجه گیری
۸۸ پیشنهادها
۸۹ فهرست منابع

چکیده

احکام و آثار ویژگی منجز بودن (مشروط نبودن) برات، سفته و چک در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی
ستایش حاجی سبحانی

برای اینکه سند تجاری بتواند دو اصل سرعت و دقت را در معاملات تجاری محقق کند باید دارای اوصاف و ویژگی‌های خاصی باشد. یکی از اوصاف اسناد تجاری وصف تنجیزی بودن آن می‌باشد. وصف تنجیزی سند تجاری به این معناست که پرداخت وجه مندرج در سند تجاری مشروط به قید و شرطی نباشد، طبیعت سند تجاری اقتضا می‌کند که متضمن هیچ‌گونه قید و شرطی نباشد چراکه هر قید و شرطی مانع از ایفای نقش صحیح و اصولی سند تجاری خواهد بود. یکی از مسائلی که نویسندگان حقوق تجارت در زمینه آن اختلاف نظر دارند این است که نوشتن قید و شرط در متن سند چک یا سفته یا برات چه اثر حقوقی دارد؟ درحالی‌که مقررات خاصی در مورد این اصل در کنوانسیون‌های بین‌المللی پیش‌بینی شده است، در حقوق تجاری ایران تصریحی بدان نشده است. در اسناد بین‌المللی موردبررسی منجز بودن از شرایط صحت سند تجاری است و در صورت مشروط شدن پرداخت، سند از حالت تجاری بودن خارج شده، جنبه مدنی پیدا می‌کند. در حقوق ایران چون از منجز بودن ذکر نشده است بنابراین از شرایط شکلی صدور سند تجاری نمی‌باشد و در صورت مشروط شدن پرداخت سند تجاری (اعم از برات، سفته و چک) سند از حالت تجاری خارج نمی‌شود و مشروط شدن صحیح می‌باشد و دلیلی برای بطلان آن وجود ندارد. به لحاظ اینکه موضوع به نحو کاملی موردبررسی قرار گیرد، کنوانسیون‌های متحدالشکل ژنو راجع به برات، سفته و چک مصوب ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ و کنوانسیون برات و سفته بین‌المللی مصوب ۱۹۸۸ کمیسیون حقوق تجارت سازمان ملل متحد به دلیل اهمیت بین‌المللی آن‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و در نهایت سعی شده راه‌حل‌های مناسب اتخاذ گردد.

کلیدواژه‌ها: اسناد تجاری، حقوق ایران، کنوانسیون‌های بین‌المللی، مشروط شدن، ویژگی منجز بودن

الف: مقدمه

توسعه روزافزون تجارت و مبادلات تجاری داخلی و بین‌المللی و ضرورت سرعت و سهولت در امر بازرگانی و نقشی که گردش سرمایه و حجم مبادلات تجاری در سرنوشت سیاسی و اقتصادی کشورها دارد، دولت‌ها را بر آن داشته تا با تدوین مقررات خاصی، امنیت خاطر تجار و بازرگانان را در روابط تجاری فراهم نمایند. درحالی‌که حقوق مدنی هدفش حمایت از مالکیت اشخاص و حفظ سرمایه می‌باشد، توجه حقوق تجارت به تسهیل گردش ثروت همراه با اطمینان خاطر تاجر معطوف است. قواعد دست‌وپا گیر و پر تشریفات حقوق مدنی یقیناً نمی‌تواند جوابگوی نیازهای تاجر باشد. لذا در دنیای امروز در غالب کشورها در کنار قانون مدنی، مجموعه مقرراتی برای تجارت و تاجر وضع و پیش‌بینی شده است. شناسایی ماهیت و مفهوم این مقررات خاص، جز با درک حقیقت تجارت و نیازهای اساسی آن میسر نخواهد بود. قوانینی که تصویب شده‌اند، در بسیاری از موارد سکوت اختیار کرده‌اند. لذا وظیفه حقوق دانان و قضات باتجربه است که با ارائه الگوها و تفسیرهای درست، خلاءهای حقوقی را پر نمایند.

اسناد تجاری (در معنای وسیع) کارکردهای متفاوتی دارند. به‌عنوان مثال چک و سفته و برات و اعتبارات اسنادی نقش پرداخت پول و مبادلات پولی را بر عهده‌دارند که در این میان سفته و برات برای پرداخت‌های وعده‌دار و چک برای پرداخت‌های نقدی و اعتبارات اسنادی صرفاً برای پرداخت‌های بین‌المللی بکار می‌رود. فاکتور یا سیاهه تجاری بیانگر بیع تجاری است. انواع بارنامه‌ها و اسناد حمل و قبض انبار علاوه بر این که حاکی از وجود نوعی قرارداد حمل‌ونقل و انبارداری (امانت) است، دلیل مالکیت کالا نیز می‌باشد. ضمانت‌نامه بانکی سند تعهد پرداخت بی‌قید و شرط؛ و اوراق قرضه و سهام معرف میزان مشارکت اشخاص در سرمایه‌گذاری‌ها و شرکت‌های تجاری است.

اسنادی چون برات، سفته و چک امروزه از مهم‌ترین ابزار تجارت به شمار می‌روند. تاجری نیست که روزانه با این اسناد سروکار نداشته باشد. هدف عمده ایجاد اسناد تجاری مشکلات مربوط به جابجایی وجوه نقد بوده، لذا این اسناد ایجاد گردیده‌اند تا وسیله مطمئنی برای جایگزینی وجه نقد باشند. در نتیجه سرعت گردش اسناد مزبور و درعین حال تضمین داشتن دارنده برای اطمینان از وصول آن اهداف عمده‌ای است که باید همواره به دنبال آن‌ها بود تا تاجر با اطمینان خاطر اسناد موصوف را به‌عنوان جایگزینی برای وجه نقد قبول نمایند؛ بنابراین اسناد تجاری باید اوصاف و ویژگی‌های خاصی داشته باشند، یکی از اوصاف اسناد تجاری که محقق‌کننده این اهداف است وصف تنجیزی آن‌هاست.

درحالی‌که مطابق ماده ۱۸۴ قانون مدنی، عقد ممکن است مشروط یا معلق باشد، لیکن در قلمرو حقوق تجارت، شرط و قید با طبیعت اسناد تجاری و تسریع و تسهیل گردش این اسناد سازگاری ندارد. طبیعت سند تجاری اقتضا می‌کند که متضمن هیچ‌گونه قید و شرطی نباشد چراکه هر قید و شرطی مانع از ایفای نقش صحیح و اصولی سند تجاری خواهد بود. صفت تنجیزی سند تجاری به این معنا است که پرداخت وجه مندرج در سند تجاری مشروط و معلق به قید و

شرطی نباشد و اعتبار سند به تحقق شرط موکول نگردد. در قسمت اخیر ماده ۳ قانون صدور چک نیز آمده است: «هرگاه در متن چک شرطی برای پرداخت ذکر شده باشد، بانک به آن شرط ترتیب اثر نخواهد داد». در بند ۲ ماده یک کنوانسیون ۱۹۳۰ ژنو در خصوص شرایط برات، با عبارت «دستور پرداخت بدون قید و شرط مبلغ معین»، بر وصف تجویزی برات تأکید شده است. در قانون تجارت ایران صراحتاً در مورد اصل موردنظر مطلبی ذکر نشده است. مؤلفین حقوق تجارت نیز تاکنون بحث جامع و کاملی راجع به موضوع ارائه نکرده‌اند بلکه فقط به‌طور مختصر از آن یاد کرده و بعضاً بدان استناد نموده‌اند. لذا اهمیت اصل مذکور از یک‌سو و عدم بررسی جامع و کامل آن توسط مؤلفین حقوق تجارت از سوی دیگر ما را بر آن داشت تا در این پایان‌نامه به نحو جامع و کاملی به موضوع پرداخته و جنبه‌های مختلف آن را مورد بررسی قرار دهیم.

در مقام بررسی وصف تجویزی کنوانسیون‌های ژنو و آنسیترال در قسمت‌های مختلف این تحقیق مورد اشاره خواهد بود؛ زیرا اولاً یک مجموعه پیشرفته و کامل از مقررات مربوط به اسناد تجاری است و ثانیاً با الحاق بسیاری از کشورهای مطرح در عرصه تجارت بین‌المللی به کنوانسیون‌های مزبور استناد به آن در بسیاری روابط تجاری بین‌المللی مبتلابه است.

ب: بیان مسأله

بی‌تردید اصل سرعت در تجارت داخلی و بین‌المللی و اعتماد به عوامل مهم دخیل در امر تجارت نیازمند وجود وسایل و مکانیسم‌های خاصی است از جمله این وسایل اسناد تجاری است. امروزه اهمیت و نقش این اسناد در قلمرو تجارت بر هیچ‌کس پوشیده نیست. بشر از دیرباز دریافت که جهت پیشبرد امر تجارت و اجتناب از رویارویی با خطرات گوناگون ناگزیر از ایجاد اسناد تجاری است.

وجود چنین وسیله‌ای محتاج حمایت قانونی بود؛ بنابراین وضع قواعد و مقرراتی در این خصوص احساس می‌شد، مقرراتی که بتواند اولاً شیوه تنظیم و استفاده از اسناد را مشخص سازد ثانیاً نه‌تنها مانعی در راه تسهیل روابط و مبادلات تجاری ایجاد نکند بلکه این روند را تسریع بخشد. به همین جهت ایجاد مزایایی خاص برای این قبیل اسناد مدنظر قرار گرفت. از جمله یکی از مزایای این اسناد منجز بودن آن‌هاست. به‌موجب این وصف تعهدات ناشی از سند تجاری برخلاف تعهدات ناشی از روابط مدنی به‌صورت لازم، جایز، مشروط، مقید، مطلق، تشریفاتی و ... نیست. تعهد تجاری باید متضمن دستور پرداخت بدون قید و شرط باشد و این دستور پرداخت نباید معلق و منوط به وقوع احتمالات یا امر دیگر باشد زیرا در صورت فقدان این وصف اولاً حقوق دارنده متزلزل خواهد شد. ثانیاً عدم وجود وصف تجویزی در اسناد تجاری باقابلیت در گردش بودن این اسناد مغایرت دارد؛ بنابراین چنین سندی باید غیرقابل تخدیش و مناقشه باشد؛ بنابراین نظر به اینکه در غالب موارد، مقررات حقوق مدنی در عرصه حقوق تجارت جوابگوی نیازها و

مقتضیات تجاری نبوده و بعضاً این مقررات مانع پیشبرد سریع امور تجاری بود؛ لذا حقوق تجارت رأساً موجد قواعد و اصول خاص در زمینه مبادلات تجاری شد. اصل منجز بودن اسناد تجاری یکی از این موارد است. این اصل از جمله اصول شناخته شده بین المللی در قلمرو احکام و مقررات حاکم بر اسناد تجاری است. در حقوق کشورهای کامن لا ارا متعددی مبنی بر تجاری تلقی شدن اسناد بر اساس وصف تنجیزی دیده می شود. همچنین در ایران و فرانسه که دارای حقوق نوشته هستند بر وصف تنجیزی تکیه بسیار زیادی شده است. در این تحقیق در مقام بررسی وصف تنجیزی به قانون تجارت ایران بیشتر توجه شده است و در نهایت کنوانسیون های ژنو در قسمت های مختلف این تحقیق مورد اشاره خواهد بود.

ج: سؤالات

- ۱- آیا مشروط شدن پرداخت سند تجاری در حقوق ایران و اسناد بین المللی سند را از حالت تجاری بودن خارج می کند؟
- ۲- در صورت مشروط شدن سند آیا طبق حقوق ایران و اسناد بین المللی شرط مقرر در مقابل اشخاص ثالث شرط قابل استناد است یا- خیر؟

د: فرضیات تحقیق

- ۱- در قانون تجارت فعلی تصریحی در این خصوص وجود ندارد، صرفاً در ماده 3 ق صدور چک گفته شده: در صورت مشروط شدن پرداخت بانک به آن شرط ترتیب اثر نمی دهد و دلالتی بر خروج سند از حالت تجاری ندارد. در اسناد بین المللی مشروط شدن پرداخت سند تجاری آن را از حالت تجاری بودن خارج می کند
- ۲- در قانون تجارت ایران ماده صریحی در این خصوص وجود ندارد. ولی می توان گفت اگر اشخاص ثالث مطلع باشند در مقابل آن ها قابل استناد است. در اسناد بین المللی امضاکنندگان سند که علیه آن ها طرح دعوا شده است نمی توانند در مقابل دارنده به روابط خصوصی خود با صادرکننده یا با دارندگان قبلی استناد کنند مگر در موارد خاص.

ه: سوابق تحقیق

از میان پایان نامه ها، پایان نامه ای تحت عنوان «تحلیل اصل استقلال امضات در اسناد تجاری و بررسی تطبیقی آن در حقوق ایران» از محمد فخرایی از دانشگاه تربیت مدرس و «بررسی تحلیلی اصل عدم توجه ایرادات در اسناد تجاری در حقوق ایران و انگلیس» از احمدرضا گلندی از دانشگاه تربیت مدرس انجام شده است. پایان نامه های مزبور صرفاً به

بررسی یکی از اصول حاکم بر اسناد تجاری پرداخته‌اند. همچنین توضیحات مختصری در کتابی تحت عنوان «وصف تجیزی در اسناد تجاری» از جناب آقای دکتر بهرام بهرامی در سال ۱۳۳۱ منتشر شده است.

و: روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق بر اساس معیارهای مختلفی قابل طبقه‌بندی می‌باشد. از جمله بر اساس روش اجرا، هدف، گردآوری اطلاعات، خصوصیات مسأله و معیارهای ترکیبی. بر اساس روش اجرای تحقیق، تحقیق موردنظر توصیفی - تحلیلی است و بر اساس هدف، تحقیق موردنظر، تحقیق کاربردی می‌باشد. بر اساس نوع و ماهیت داده‌ها، تحقیق موردبررسی تحقیق کیفی است.

در تحقیق موردنظر از روش‌های غیرمستقیم از جمله استفاده از اسناد و مدارک برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده می‌شود. به عبارتی دیگر جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق، به روش کتابخانه‌ای است. گردآوری اطلاعات در این تحقیق با ابزار فیش‌برداری و کارت مشاهده می‌باشد.

در این تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش کیفی می‌باشد. از آنجاکه داده‌ها در این تحقیق کمی نیست و جنبه آماری ندارند، عقل، منطق، تفکر و استدلال، معیار قرار می‌گیرد و مبنا در تجزیه و تحلیل داده‌ها، کیفی است.

ز: ساختار تحقیق

تحقیق موردنظر در سه فصل به شرح ذیل ارائه می‌شود:

در فصل اول به بررسی کلیاتی در خصوص اسناد تجاری (اعم از تعریف، تاریخچه، ماهیت حقوقی، مزایای اسناد تجاری و اوصاف) پرداخته شده است. در فصل دوم انواع مشروط کردن پرداخت اسناد تجاری و در فصل سوم به بررسی آثار مشروط کردن پرداخت اسناد تجاری پرداخته شده است.

فصل اول

کلیات

با توجه به اینکه واژه‌های کلیدی موضوع پژوهش، اسناد تجاری خاص است و نقش مؤثری در موضوع تحقیق دارد. در این فصل ضمن پرداختن به این اصطلاح طی سه مبحث، ابتدا به تعریف اسناد تجاری خاص، تاریخچه، ماهیت حقوقی آن پرداخته و سپس ویژگی‌های مشترک آن را خواهیم گفت و در پایان به بررسی اوصاف اسناد تجاری خواهیم پرداخت.

۱-۱- تعریف اسناد تجاری خاص، تاریخچه و ماهیت حقوقی آن‌ها

در این مبحث که شامل ۳ گفتار است مفهوم اسناد تجاری به لحاظ عام و خاص بودن، تاریخچه و ماهیت حقوقی تبیین خواهد شد.

۱-۱-۱- تعریف سند تجاری

سند تجاری در قانون ایران تعریف نشده است اما می‌توان برای سند تجاری دو مفهوم عام و خاص قائل شد. در مفهوم عام، هر سند یا نوشته‌ای که در امر تجارت، کاربرد داشته باشد می‌توان سند تجاری قلمداد کرد. از این منظر، اسنادی از قبیل سفته، چک، برات، اوراق سهام، اوراق قرضه، اعتبارات اسنادی، ضمانت بانکی، انواع بارنامه شامل بارنامه هوایی، دریایی، ریلی، زمینی، رسید پستی را اسناد حمل مرکب فیاتا (FIATA) فدراسیون بین‌المللی اتحادیه‌های عاملان حمل‌ونقل، سیاهه تجارتي (فاکتور)، بیمه‌نامه، قبض انبار و امثال این‌ها که در تجارت کاربرد دارند اسناد تجاری محسوب می‌شوند.

در مفهوم خاص، اسنادی که مورد حمایت و توجه خاص قانون‌گذار قرار گرفته و علاوه بر کارکرد تجارتي دارایی و ویژگی خاص تجارتي نیز باشند اسناد تجاری خاص نامیده می‌شوند. سه اصل در امر تجارت حائز اهمیت است: (۱) سرعت (۲) سهولت (۳) امنیت. تحقق این ۳ اصل در دنیای تجارت از طریق اسناد مدنی امکان‌پذیر نیست لذا نیازهای تجاری سبب رواج اسنادی بین‌تجار شده است که با متصف شدن به یک سری ویژگی‌های خاص و حمایت‌های قانون‌گذار، اجرای سریع و آسان و اطمینان‌بخش روابط تجاری را محقق می‌سازد. در این مفهوم فقط سه سند سفته، چک و برات به‌عنوان سند تجاری شناخته می‌شود (مسعودی، ۱۳۷۹: ۶).

علت اینکه این اسناد را به عنوان اسناد تجاری خاص محسوب می کنند این است که این اسناد قابل نقل و انتقال بوده، متضمن دستور پرداخت مبلغ معینی به رؤیت یا به سررسید کوتاه مدت می باشند و به جای پول وسیله پرداخت قرار می گیرند و از این امتیازات و مقررات ویژه قانونی تبعیت می کنند (اخلاقی، ۱۳۷۶: ۲۹).

اسناد تجاری در مفهوم خاص، طی دوران نسبتاً طولانی، با توجه به نیازهای خاص مبادلات بازرگانی به وجود آمده و هدف آن پیشگیری از مخاطرات احتمالی حمل و نقل پول های فلزی و کاغذی و لزوم پرداخت های سنگین و امکان نقل و انتقال وجوه از مکانی به مکان دیگر یا از کشوری به کشور دیگر بوده است (آموزگار، ۱۳۸۰: ۶۴-۶۵). و این اسناد در جهت تسهیل گردش ثروت و سرعت بخشیدن به کارها و نیز معاف کردن تجار از انجام کارهای اداری وقت گیر مورد استفاده قرار می گیرند (فخاری، ۱۳۸۹: ۶).

۱-۱-۲- معرفیه برات و سفته و چک

اگرچه قانون تجارت، اسناد مزبور یعنی برات، سفته و چک را با عنوان کلی «اسناد تجاری» معرفی نکرده است با این وجود در کتاب های حقوقی اسناد یادشده تحت عنوان اسناد تجاری معرفی و مورد بحث قرار می گیرند.

۱-۱-۲-۱- برات

قانون تجارت در ماده ۲۲۳ شرایط شکلی مورد نیاز از جمله امضا یا مهر صادرکننده، تعیین مبلغ برات، گیرنده آن، تاریخ برات و ... را بین کرده اما آن را تعریف نکرده است. برات سندی است که به سبب آن شخص (صادرکننده) به دیگری (محل علیه) دستور پرداخت مبلغی معین را در سررسید معین یا عندالمطالبه به شخص ثالث یا به حواله کرد او پرداخت کند. با توجه به اینکه یکی از معضلات تجار در گذشته جابجایی پول بوده که همراه با خطرات زیادی بوده است استفاده از برات بسیار رایج بوده است، امروزه تجار با مراجعه به سیستم بانکی و بانکداری الکترونیکی نیازهای خود را برطرف می کنند اما با این وجود از برات به عنوان وسیله مناسب برای کسب اعتبار استفاده می شود (بهرامی، ۱۳۸۷: ۶).

۱-۱-۲-۱- تاریخچه برات

تاریخ نویسان گاه از اسنادی سخن می گویند که جانشین پول بوده و در آن و روم مورد استفاده قرار گرفته اند. به نظر ایشان سابقه استفاده از برات به عنوان وسیله پرداخت، به همین اسناد پرداخت بازمی گردد. در آن زمان برات فقط وسیله وجوه نقد از نقطه ای به نقطه ای دیگر بوده است. شخصی که پولی در محل دیگری لازم داشت، به تاجر مراجعه می کرد و با تحویل پول به او، براتی در عهده طرف حساب او در شهر دیگری می گرفت و تاجر برای این کار